

Res judicata u praksi Europskog suda za ljudska prava

Martinis, Ana

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Law / Sveučilište u Zagrebu, Pravni fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:199:478846>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-02-01**

Repository / Repozitorij:

[Repository Faculty of Law University of Zagreb](#)

REPUBLIKA HRVATSKA
SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
PRAVNI FAKULTET

Studentica:

Ana Martinis

DIPLOMSKI RAD

Res judicata

u praksi Europskog suda za ljudska prava

Kolegij:

Gradansko procesno pravo

Mentor:

izv. prof. dr. sc. Marko Bratković

Zagreb, 2024.

Izjava o izvornosti

Ja, Ana Martinis pod punom moralnom, materijalnom i kaznenom odgovornošću, izjavljujem da sam isključiva autorica diplomskog rada te da u radu nisu na nedozvoljeni način (bez pravilnog citiranja) korišteni dijelovi tuđih radova te da se prilikom izrade rada nisam koristila drugim izvorima do onih navedenih u radu.

Ana Martinis v.r.

Sadržaj

1. UVOD	2
2. RES JUDICATA.....	4
2.1. <i>Pravna sigurnost i načelo zakonitosti</i>	4
2.2. <i>Granice pravomoćnosti</i>	5
2.3. <i>Trenutak pravomoćnosti</i>	6
2.4. <i>Pravni okvir instituta res judicata</i>	7
3. RES JUDICATA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA	8
3.1. <i>Brumărescu protiv Rumunjske</i>	8
3.2. <i>Sovtransavto Holding protiv Ukrajine</i>	9
3.3. <i>Ryabikh protiv Rusije</i>	12
3.4. <i>Tregubenko protiv Ukrajine</i>	14
3.5. <i>Bezrukovy protiv Rusije</i>	16
3.6. <i>Brletić protiv Hrvatske</i>	20
3.7. <i>Trapeznikov i drugi protiv Rusije</i>	22
3.8. <i>Vardanyan i Nanushyan protiv Armenije</i>	24
3.9. <i>Magomedov i drugi protiv Rusije</i>	26
4. RES JUDICATA U EUROPSKOJ KONVENCIJI.....	30
4.1. <i>Članak 6. stavak 1</i>	30
4.1.1. <i>Preambula Konvencije</i>	31
4.1.2. <i>Preispitivanje bez vremenskog ograničenja</i>	32
4.1.3. <i>Dopuštenost preispitivanja</i>	32
4.1.4. <i>Izvanredni pravni lijekovi i novootkrivene činjenice</i>	33
4.1.5. <i>Produljenje roka za korištenje redovnog pravnog lijeka</i>	34
5. ZAKLJUČAK	35
6. LITERATURA	37
6.1. <i>Zakonski akti</i>	37
6.2. <i>Presude</i>	37

1. UVOD

Pravna sigurnost traži da se sporni pravni odnosi reguliraju sudskom odlukom na nesumnjiv i konačan način. Sudska odluka treba ne samo stati na kraj neizvjesnosti koja je postojala do njezina donošenja, već odrediti i za budućnost čvrste okvire pravnih odnosa tako da isključi mogućnost preispitivanja i preinačavanja sadržaja pružene pravne zaštite. Sudska odluka može biti autoritativan regulator i baza budućih pravnih odnosa samo ako izreka odluke bude čvrsta. Strankama na koje se sudska odluka odnosi mora se jamčiti da se na tu sudsku odluku mogu osloniti; da se o njezinoj pravilnosti više neće moći diskutirati niti će moći ponovno raspravljati o istom predmetu.¹ Načelno, konačne i neopozive sudske odluke trebale bi zadovoljiti stranke u postupku koje traže odgovor na sporno pitanje. Ipak, treba uzeti u obzir i mogućnost da sudska odluka neće uvijek biti zakonita jer je, primjerice, utemeljena je na pogrešnoj primjeni materijalnog ili procesnog prava. Postavlja se pitanje kako ostvariti ravnotežu između zahtjeva za osiguranje pravne sigurnosti istovremeno ostavljajući mogućnost preispitivanja nezakonitih sudskih odluka.

U građanskome parničnom procesnom pravu institut koji će pružiti sudskoj odluci dovoljnu razinu čvrstine i neopozivosti naziva se pravomoćnost. U tijeku rasta svoje pravne snage k potpunoj neopozivosti, u trenutku kada se više ne može pobijati redovnim pravnim sredstvima, sudska odluka postaje pravomoćna. Pravomoćnost podrazumijeva tri složena svojstva. Prvo, *ne bis in idem*, odnosno da se o stvari o kojoj je odlučeno ne može u redovnom postupku ponovno meritorno raspravljati i odlučivati. Drugo, *res judicata pro veritate habetur*, da utvrđeni sadržaj prava ili pravnih odnosa u sudskoj odluci treba smatrati istinitim. Treće, *res judicata facit jus inter partes*, da sudska odluka – kao autoritativan regulator određenih pravnih odnosa – pravno obvezuje, kao individualan zakon, parnične stranke i druge pravne subjekte na koje se odnosi.² Drugim riječima, pravomoćnom odlukom konačno i neopozivo reguliraju se pravni odnosi među strankama, a ono što je utvrđeno pravomoćnom odlukom treba se smatrati istinom.

Res judicata, u prijevodu znači „presuđena stvar“, a u rimskoj pravnoj tradiciji i suvremenom procesnom pravu, predstavlja izraz kojim se označava predmet o kojem je donesena pravomoćna odluka.³

¹ Triva, S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, 7. izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2004., str. 627.

² *Ibid.*, str. 629.

³ Pezo, V.; *Pravni leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007., str. 1408.

Sudska praksa pokazuje da *res judicata*, na prvu jednostavno pravilo, može pokrenuti brojna pitanja. Europski sud za ljudska prava (dalje u tekstu: Sud), štiteći prava zajamčena Europskom konvencijom za zaštitu ljudskih prava i temeljenih sloboda (dalje u tekstu: Konvencija), nastoji osigurati pravnu sigurnost inzistirajući na poštivanju pravila *res judicata*, osobito u kontekstu članka 6. stavka 1. Konvencije, koji jamči pravo na pošteno suđenje. Ovaj rad istražuje koje to posebne zahtjeve postavlja Sud za osiguranje autoritativnosti pravomoćne sudske odluke u kontekstu prava na pošteno suđenje.

Nakon ovog uvodnog dijela rada, pojašnjen je koncept instituta *res judicata*. Središnji dio rada posvećen je analizi prakse Europskog suda za ljudska prava, nakon koje slijedi osvrt na njih i zaključak.

2. RES JUDICATA

Brojne latinske izreke upućuju na činjenicu da pojam *res judicata* ima korijene još u rimskome pravnom sustavu. Primjerice, latinska izreka *res judicata facit, ex albo nigrum, ex nigro album, ex curvo rectum, ex recto curvum*; presuđena stvar čini da bijelo postaje crno, crno bijelo, krivo pravo i pravo krivo, pojašnjava funkciju ovog instituta. *Res judicata* mora imati tako snažan utjecaj na sudske odluke da sve što je utvrđeno tom odlukom moramo smatrati istinitim. Osim toga, stari Rimljani prepoznali su i potrebu za pravnom sigurnošću pa su zaključili da; *interest reipublicae ut sit finis litium*; u interesu je države da se parnice okončaju.

Od doba rimskog prava pa do danas institut *res judicata* razvio se u pojam koji označava presuđenu stvar, a predstavlja jedan od ključnih elemenata pravne sigurnosti. *Res judicata* čini da se spor između stranaka konačno i neopozivo riješi odlukom koja je obvezujuća za stranke dok istovremeno sprječava donošenje nove odluke o onome o čemu je već presuđeno.

2.1. Pravna sigurnost i načelo zakonitosti

Pravna sigurnost zahtijeva nepovredivost i čvrstinu sudske presude te da se ta svojstva priznaju sudskoj odluci neposredno nakon njezina donošenja. S druge strane, načelo zakonitosti, iziskuje da se sudska odluka podvrgne preispitivanjima dok postoji mogućnost da bude nepravilna i da se nepravilnost otkloni. Opravdano kompromisno rješenje za zadovoljenje ovih zahtjeva ogleda se u pravilu po kojemu presuda ne stječe svojstva neopozivosti neposredno nakon donošenja, da se omogući njezino preispitivanje i preinačavanje; ali i u pravilu po kojemu se preispitivanju i preinačavanju presude postavljaju čvrste vremenske i materijalne granice, nakon kojih presudu treba prihvatiti kao autoritativan regulator pravnih odnosa.⁴

Drugim riječima, kako bi se omogućilo ispravljanje pogrešaka koje može imati sudska presuda ili pogrešaka u samome sudskom postupku, pravna doktrina dopušta određeno, relativno kratko i zakonski predviđeno vrijeme u kojem stranke u postupku mogu uputiti viši sud na propuste. Ako rok za ulaganje pravnog lijeka prođe, a stranka u postupku nije upozorila na nedostatke, morat će prihvatiti sudsku odluku onakvom kakva je, pa makar ona bila nepravilna. Također,

⁴ Triva, S.; Dika, M., *op. cit.* u bilj. 1., str. 628.

ako je stranka uložila pravni lijek, a o njemu je odlučio viši sud i potvrdio prvobitnu presudu, stranka će isto tako biti prisiljena prihvatiti sudsku odluku.

2.2. Granice pravomoćnosti

Za potpuno razumijevanje instituta pravomoćnosti, pa time i instituta *res judicata*, najprije se treba osvrnuti na objektivne granice pravomoćnosti koje se odnose na pitanje: na koje se dijelove sudske odluke pravomoćnost odnosi i što je objekt pravomoćnosti. Zlatno pravilo je da se pravomoćnost odnosi samo na odluku sadržanu u izreci presude, odnosno odluku o tužbenom i protutužbenom zahtjevu te o postojanju tražbine koja je istaknuta prigovorom radi prebijanja. Stoga to svojstvo ne stječe ni obrazloženje presude ni utvrđenja o činjeničnom stanju ni stavovi suda o pravnim pitanjima.⁵

Subjektivne granice pravomoćnosti se pak odnose na osobe između kojih djeluje pravomoćnost, a još iz rimskog prava potječe pravilo po kojemu pravomoćna presuda djeluje (samo) među parničnim strankama (*inter partes*). U odnosu na treće, koji u parnici nisu sudjelovali kao stranke, presuda u pravilu nema pravni učinak; ona je *res inter alios acta*. Dakako, bitno je spomenuti da suvremeni procesni sustavi poznaju značajne izuzetke od toga općeg pravila, koji se tiču univerzalnih i singularnih sukcesora parničnih stranaka, potencijalnih jedinstvenih suparničara i određenog kruga trećih osoba u odnosu na koje, po izričitoj zakonskoj odredbi, ili po prirodi pravnog odnosa, presuda djeluje neposredno, iako u parnici nisu sudjelovali kao stranke.⁶

Možemo zaključiti da presuđenu stvar određuje subjektivni i objektivni identitet spora, odnosno da se između istih stranaka odlučivalo o istom predmetu. Katkad se radi o jednostavnim pravnim situacijama, gotovo istim tužbama u objektivnom i subjektivnom identitetu pa se sud ne ustručava tužbe u vezi s kojima je kasnije zasnovana litispendencija odbaciti. Međutim, u praksi postoje složene pravne situacije u kojima je katkad potrebno vrlo detaljno proučavanje zahtjeva, obrazloženja i subjektivnih identiteta stranaka kako bi sud mogao procijeniti radi li se o presuđenoj stvari. Primjerice, Vrhovni sud Republike Hrvatske istaknuo je da tužbeni zahtjev za vraćanje kredita i tužbeni zahtjev za utvrđenje ništetnosti odredaba ugovora o kreditu nisu sadržajno isti zahtjevi neovisno o postojanju subjektivnog identiteta spora. Prvi zahtjev je

⁵ *Ibid.*, str. 642.

⁶ *Ibid.*, str. 650–651.

kondemnatorne, a drugi deklaratorne prirode, stoga ne postoji identitet u objektivnom smislu. S druge strane, sudovi su smatrali da se radi o presuđenoj stvari kada je u ovršnom postupku doneseno pravomoćno rješenje o ovrsci radi namirenja tražbine utvrđene sudskom nagodbom, a u parničnom postupku tužitelj je zahtijevao isplatu temeljeći svoj zahtjev na toj sudskoj nagodbi. Naime, ako je o potraživanju tužitelja odlučeno u prijašnjem ovršnom postupku donošenjem rješenja o ovrsci na temelju vjerodostojne isprave koje je postalo pravomoćno, tada se više u povodu istovjetne tražbine tužitelja ne može voditi novi parnični postupak jer je o njegovoj tražbini, kao presuđenoj stvari, već odlučeno.⁷

Sudovi svakako svaku stvar trebaju procjenjivati od slučaja do slučaja i s obzirom na specifične okolnosti jer upravo te okolnosti mogu otkriti radi li se o istoj stvari ili ne.

2.3. Trenutak pravomoćnosti

Nakon što je pojašnjeno na koji dio sudske odluke i na koje parnične stranke se pravomoćnost odnosi, možemo se konačno osvrnuti na trenutak u kojem času sudska odluka stječe svojstvo pravomoćnosti. Kao polazište za odgovor na prethodno pitanje, može poslužiti odredba Zakona o parničnom postupku⁸ (dalje u tekstu: ZPP) koja propisuje da presuda postaje pravomoćna ako se više ne može pobijati žalbom te ako je njome odlučeno o zahtjevu tužbe ili protutužbe.⁹ To znači da, dok god je moguće podnošenje redovnih pravnih lijekova, odnosno žalbe, presuda ne može postati pravomoćna. *Argumento a contrario*, ako nije dopušteno podnošenje redovnih pravnih lijekova, presuda će odmah postati pravomoćna.

Ipak, protiv svih prvostupanjskih presuda u parničnom postupku stranke mogu izjaviti žalbu. Prema tome, postoje četiri moguće situacije u vezi s prvostupanjskim presudama s obzirom na koje će presuda steći svojstvo pravomoćnosti. Prvo, žalba nije uložena. Tada presuda postaje pravomoćna istekom roka za podnošenje žalbe. Drugo, stranke su se odrekle prava na žalbu, a presuda postaje pravomoćna kada se prava na žalbu odrekne ona stranka koja to posljednja čini. Treće, stranke su uložile dopuštene žalbe, ali su odustale od njih prije nego što je odlučio drugostupanjski sud. U tom slučaju presuda je pravomoćna u trenutku odustajanja od žalbe.

⁷ Marković, S.; Mijoč, M., *Res judicata kao zaštita pravne sigurnosti – Uz praksu redovnih sudova, Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava*, Hrvatska pravna revija, br. 12, prosinac 2014., str. 56.

⁸ Zakon o parničnom postupku (dalje u tekstu: ZPP), Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23

⁹ ZPP, čl. 333., st. 1.

Četvrto, kad u povodu žalbe drugostupanjski sud donese presudu kojom se žalba odbija, a napadana presuda potvrđuje. Ta presuda drugostupanjskog suda djeluje, s obzirom na nastupanje pravomoćnosti, *ex nunc*, od dana njezina donošenja.¹⁰

Trenutak pravomoćnosti presude ima, dakle, značajan utjecaj na postupak, ne samo zbog podnošenja izvanrednih pravnih lijekova ili proizvodnje pravostvarajućeg učinka konstitutivnih odluka, već i u kontekstu pravila *res judicata*. Kada utvrdimo trenutak u kojem presudu više ne možemo pobijati redovnim pravnim lijekovima, tada će ona steći svojstvo *res judicata* te postati pravno definitivna i neopoziva odluka suda. Isto tako, *res judicata* predstavljat će i prepreku za vođenje sudskog postupka u istoj stvari i između istih stranaka pa će takva tužba biti odbačena. Ako je pak već presuđeno o stvari o kojoj postoji presuda koja ima svojstvo *res judicata*, to se smatra bitnom povredom parničnog postupka.

2.4. Pravni okvir instituta *res judicata*

U hrvatskom pravnom sustavu ZPP nalaže dužnost prvostupanjskim sudovima da tijekom cijelog postupka po službenoj dužnosti paze je li stvar pravomoćno presuđena, a ako utvrde da je parnica među istim strankama pokrenuta o zahtjevu o kojemu je već pravomoćno odlučeno, odbacuju tužbu.¹¹ Važnost poštivanja tog načela u ZPP-u je naglašena i navođenjem bitnih povreda parničnog postupka koje nisu ostavljene na slobodnu procjenu sudu. Konkretno, ZPP propisuje da će bitna povreda odredaba parničnog postupka uvijek postojati ako je odlučeno o zahtjevu o kojemu je već prije pravomoćno presuđeno.¹²

Osim ZPP-a, i drugi zakonski akti nalažu sudovima dužnost poštivanja pravila *res judicata*. Jedan od njih je i Zakon o upravnim sporovima koji pri ocjenjivanju pretpostavaka za vođenje upravnog spora obvezuje sud da odbaci tužbu ako utvrdi, između ostalog, da već postoji pravomoćna odluka donesena u upravnom sporu u istoj stvari.¹³ Može se zaključiti da je poštivanje pravomoćnosti presude opći standard propisan u zakonodavstvima demokratskih država koje se temelje na vladavini prava.

¹⁰ Triva, S.; Dika, M., *op. cit.* u bilj. 1, str. 637–638.

¹¹ ZPP, čl. 333., st. 2.

¹² *Ibid.*, st. 2, t. 9.

¹³ Zakon o upravnim sporovima, Narodne novine, br. 36/24, čl. 46., st. 1., t. 5.

3. RES JUDICATA U PRAKSI EUROPSKOG SUDA ZA LJUDSKA PRAVA

Uloga instituta *res judicata* u osiguranju pravne sigurnosti ukorijenjena je u domaćem pravnom sustavu, ali i šire, pa tako i Sud nužno primjenjuje to pravilo. Dakako, djelovanje Suda ograničeno je ipak na zaštitu prava zajamčenih Konvencijom i protokolima. Drugim riječima, Sud odlučujući o povredi nekih prava iz Konvencije, vodi računa o tome temeljnom pravilu tako da tumači prava priznata Konvencijom podrazumijevajući u njima i poštivanje instituta *res judicata*.

3.1. *Brumărescu protiv Rumunjske*

Povezanost instituta *res judicata* i konvencijskih prava Sud je po prvi puta utvrdio 1999. godine, u predmetu *Brumărescu protiv Rumunjske*. Podnositelj zahtjeva, gospodin Brumărescu, tvrdio je da je Rumunjska povrijedila članak 6. stavak 1. Konvencije koji jamči pravo na pošteno suđenje. Postupak pred nacionalnim sudovima, prije podnošenja zahtjeva Sudu, odnosio se na nekretninu u Bukureštu koja je bila nacionalizirana od strane komunističkog režima 1950. godine, a na temelju tada važećeg Dekreta br. 92 koji omogućava konfiskaciju privatne imovine u korist države. Nakon pada komunističkog režima i uspostave demokratskog sustava, podnositelj zahtjeva, s obzirom na to da je bio nasljednik bivših vlasnika nekretnine, u sudskom postupku zahtijevao je od nacionalnih sudova povrat prava vlasništva nad tom nekretninom tvrdeći da je nacionalizacija bila ništetna.¹⁴

Prvostupanjski sud, utvrdivši da nacionalizacija nije bila zakonita, između ostalog i zbog neispunjavanja uvjeta propisanih spomenutim Dekretom br. 92, prosuđuje u korist podnositelja zahtjeva, odnosno nalaže vraćanje imovine gospodinu Brumărescuu. Također, prvostupanjski sud ovom presudom utvrđuje kako je predmetna nacionalizacija nezakonita jer su relevantni pravni akti bili u suprotnosti s Ustavom. Općina Bukurešt nije uložila žalbu, stoga je presuda postala pravomoćna a potom je i izvršena.¹⁵

Nakon neutvrđenog proteka vremena, glavni državni odvjetnik Rumunjske podnosi zahtjev pred Vrhovnim sudom tražeći da se presuda prvostupanjskog suda ukine s obrazloženjem da je taj sud prekoračio svoju nadležnost ispitujući zakonitost Dekreta br. 92. Vrhovni sud ukida

¹⁴ *Brumărescu protiv Rumunjske*, br. 28342/95, 28. listopada 1999., t. 11. – 14.

¹⁵ *Ibid.*, t. 15. – 16.

presudu prvostupanjskog suda smatrajući da je Rumunjska stekla vlasništvo nad predmetnom nekretninom na temelju zakona te da sudovi ne smiju preispitivati zakonitost i primjenjivost zakonodavnih akata, odnosno u ovom slučaju Dekreta br. 92.¹⁶

Sud zaključuje da pravo na pošteno suđenje pred sudom kako je i zajamčeno člankom 6. stavkom 1. Konvencije mora biti protumačeno u svjetlu preambule Konvencije, u kojoj se ističe da je vladavina prava dio zajedničke baštine država ugovornica. Jedna od osnovnih značajki vladavine prava je i načelo pravne sigurnosti koje zahtijeva da se tamo, gdje su sudovi konačno odlučili o nekom pitanju, njihova odluka ne smije dovesti u pitanje.¹⁷

U ovom predmetu Sud primjećuje da je u relevantnom vremenu glavni državni odvjetnik Rumunjske (koji nije bio stranka u postupku) imao ovlast tražiti ukidanje pravomoćne presude za što nije propisan nikakav rok stoga su presude neograničeno podložne osporavanju. Dopuštanjem podnošenja zahtjeva na osnovi te ovlasti Vrhovni sud obezvrijedio je čitav sudski postupak koji je okončan sudskom odlukom koja je „neopoziva“ i koja je, štoviše, bila izvršena, pa je tako degradirano i pravilo *res judicata*. Primjenom odredaba zakona o građanskom postupku na taj način Vrhovni sud prekršio je načelo pravne sigurnosti te povrijedio pravo podnositelja zahtjeva na pošteno suđenje zajamčeno člankom 6. stavkom 1. Konvencije.¹⁸

Zaključno, Sud je u ovom predmetu po prvi put istaknuo važnost pravne sigurnosti kao temeljne sastavnice u osiguranju vladavine prava, povezanost instituta *res judicata* i pravne sigurnosti te potrebu za tumačenjem članka 6. stavka 1. Konvencije u tom svjetlu. Također, Sud je utvrdio i standard, prema kojem, svaka država ugovornica, koja u sudskim postupcima zanemaruje ovo temeljno pravilo, vrijeđa i načelo pravne sigurnosti, a posljedično, krši članak 6. stavak 1. Konvencije koje jamči pravo na pošteno suđenje.

3.2. *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*

U predmetu *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine* Sud je još jednom proučavao diskrecijsku ovlast osporavanja pravomoćnih presuda, stoga je značajno osvrnuti se i na taj predmet u svom relevantnom dijelu.

¹⁶ *Ibid.*, t. 20. – 25.

¹⁷ *Ibid.*, t. 61.

¹⁸ *Ibid.*, t. 62. – 65.

Podnositelj zahtjeva je međunarodno prijevozničko poduzeće, rusko društvo s ograničenom odgovornošću, koje je između 1993. i 1997. posjedovalo 49 % dionica u Sovtransavto-Lugansk, ukrajinskom javnom dioničkom društvu, a obratio se Sudu sa zahtjevom za utvrđivanjem povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.¹⁹

Okolnosti koje su uzrokovale pokretanje domaćeg sudskog postupka odnose na prvobitnu odluku o izmjeni memoranduma i statuta društva na generalnoj skupštini dioničara pretvarajući javno dioničko društvo u društvo s ograničenom odgovornošću, a potom i na povećanje temeljnog kapitala tvrtke od strane direktora. Navedena povećanja temeljnog kapitala omogućila su direktorima da preuzmu potpunu kontrolu nad upravljanjem i imovinom društva, a udio podnositelja zahtjeva pao je s 49 % na 20,7 %.²⁰

Tražeci da se te odluke proglašene nezakonitima, podnositelj je podnio žalbu prvostupanjskom sudu, no zahtjev je odbijen. Podnositelj se potom obraća i drugostupanjskom sudu, ali i taj zahtjev je odbijen. Tražeci reviziju po postupku „nadzorne revizije“ dviju prethodno navedenih presuda podnositelj se obraća vijeću Vrhovnog suda. Vijeće je ukinulo presude i predmet vratilo na ponovni postupak drugom sudu koji sada postaje prvostupanjski sud ovom predmetu, a koji je, u konačnici, odbio je sve zahtjeve podnositelja. Iako je podnositelj i na tu presudu, na više načina pokušao pokrenuti postupak revizije, svi zahtjevi su odbačeni. U međuvremenu, na generalnoj skupštini dioničara odlučeno je o likvidaciji društva.²¹

Gotovo godinu dana nakon, na temelju prigovora po postupku „nadzorne revizije“ predsjednik Vrhovnog suda traži ukidanje svih presuda, što predsjedništvo tog suda i potvrđuje, ukida presude i vraća predmet prvostupanjskom sudu na ponovno razmatranje. Sud je djelomično prihvatio zahtjeve podnositelja, naložio vraćanje dijela imovine te utvrdio da su odluke direktora o povećanju temeljnog kapitala i izmjeni memoranduma i statuta nezakonite. Izvršenje ove presude obustavljeno je jer je tuženik podnio zahtjev predsjedniku suda tražeci reviziju, a na kraju je nalog za izvršenje poništen.²²

Prije razmatranja o neovisnosti i nepristranosti suda, nedostatku javnog suđenja te duljini postupka Sud je smatrao da mora odrediti opće pitanje koje se postavlja u kontekstu ovog predmeta; je li i u kojoj mjeri postupak prigovora u obliku koji je tada bio predviđen ukrajinskim

¹⁹ *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*, br. 48553/99, 6. studenog 2002., t. 9. – 10.

²⁰ *Ibid.*, t. 11. – 13.

²¹ *Ibid.*, t. 15. – 35.

²² *Ibid.*, t. 36. – 47.

zakonom i primijenjen u ovom slučaju usklađen s principima članka 6. stavka 1. Konvencije u svjetlu presude *Brumărescu protiv Rumunjske*.²³

Sud je primijetio da je ovaj slučaj potpuno sličan presudi *Brumărescu protiv Rumunjske* pa u vezi s tim primjećuje da su u relevantnom trenutku predsjednik Vrhovnog suda, glavni tužitelj i njihovi zamjenici bili zakonski ovlašteni osporiti konačne presude u okviru nadzorne revizije podnošenjem prigovora. Ta ovlast bila je diskrecijska tako da su konačne presude mogle biti predmet revizije neograničeno. U ovom slučaju presudom donesenom na temelju prigovora predsjednika, Vrhovni sud je ukinuo sve sudske odluke u vezi s podnositeljem zahtjeva i vratio predmete na ponovno suđenje na prvostupanjski sud. Međutim, za razliku od podnositelja u predmetu *Brumărescu protiv Rumunjske*, u ovom slučaju, nakon nadzorne revizije, podnositelju je pružena nova prilika da izloži činjenice i dokaze pred sud. Ipak, nakon prigovora tužiteljstva (koje nije bilo stranka u prvobitnom postupku), drugostupanjski sud ukinuo je presudu u dijelu koji se odnosio na vraćanje imovine podnositelju, potvrdio nalog o obustavi postupka i odbacio sve zahtjeve podnositelja. Sud je stoga primijetio da je podnositelj imao samo privremenu korist od ponovnog otvaranja postupka i, u trenutnim okolnostima, nijedan zahtjev nije bio priznat od strane domaćih sudova. Osim toga, podnositelj je trajno lišen mogućnosti pravednog razmatranja o svojim zahtjevima.²⁴

Na kraju, Sud se u ovom predmetu osvrnuo i na utvrđivanje poštenog suđenja pred neovisnim i nepristranim sudom u razumnom roku te utvrdio povredu članka 6. stavka 1. Konvencije.

Ukratko, iz presude *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine* može se zaključiti da je Sud potvrdio svoje stajalište izloženo u predmetu *Brumărescu protiv Rumunjske*; pravo na pošteno suđenje zajamčeno člankom 6. stavkom 1. Konvencije, treba interpretirati u svjetlu preambule Konvencije. Jedan od osnovnih aspekata vladavine prava je načelo pravne sigurnosti koji zahtijeva da, kada su sudovi konačno riješili pitanje, njihova presuda ne bi trebala biti dovedena u pitanje. Za razliku od gospodina Brumărescu, podnositelju je pružena nova prilika za razmatranje činjenica i dokaza, ali pravilo *res judicata* je povrijeđeno jer je takva prilika bila samo kratkotrajna i privremena. Sud je i zaključio da je zakonodavni okvir koji omogućava ponovljeno ukidanje konačnih presuda putem sustava prigovora nespojiv s pravnom sigurnošću.

²³ *Ibid.*, t. 71.

²⁴ *Ibid.*, t. 72. – 77.

3.3. *Ryabykh protiv Rusije*

Važan predmet koji se našao pred Europskim sudom za ljudska prava je i *Ryabykh protiv Rusije*, u kojem je podnositeljica zahtjeva tvrdila je da su joj povrijeđena prava zajamčena Konvencijom, točnije članak 6. stavak 1.

Prije obraćanja Europskom sudu za ljudska prava, podnositeljica je pokrenula sudski postupak protiv Štedne banke Rusije i države tvrdeći da vrijednost njezine osobne štednje značajno pala nakon ekonomskih reformi, a država nije revalorizirala iznose na štednim računima kako bi nadoknadila inflaciju iako je to bilo propisano zakonom iz 1995. godine. Prvom presudom u korist podnositeljice dodijeljena joj je naknada za iznos koji je izgubila, no nedugo nakon, na temelju žalbe, ta je presuda ukinuta i slučaj je vraćen na ponovno suđenje. Sud je ponovno donio sličnu presudu i dodijelio podnositeljici gotovo istu naknadu. Kako na tu presudu nije podnesena žalba, ona je postala pravomoćna.²⁵

U tijeku izvršenja presude, predsjednik drugostupanjskog suda podnio je zahtjev za nadzornu reviziju te je presuda ponovno ukinuta, a Vrhovni sud predmet je vratio na ponovno suđenje. Trećom presudom odlučeno je ponovno u korist podnositeljice, ali i protiv te presude uložena je žalba te je predmet opet vraćen na ponovno suđenje. Četvrtom presudom, može se i pretpostaviti, sud je još jednom potvrdio svoje ranije stajalište i dodijelio podnositeljici naknadu. Drugostupanjski sud je ponovno ukinuo i tu presudu i vratio predmet na ponovno odlučivanje. Petom presudom odbijen je zahtjev podnositeljice s obrazloženjem da zahtjevi nemaju pravnu osnovu, a tu je presudu napokon potvrdio i viši sud. U slučaj se potom uključuje predsjednik drugostupanjskog suda sa zahtjevom za nadzornu reviziju zahtijevajući ukidanje posljednje, pete presude. Sa zaključkom da su sudovi zanemarili temeljna prava podnositeljice prema Ustavu i Konvenciji, i ta je presuda ukinuta. Konačno, u šestoj presudi sud djelomično prihvaća zahtjev podnositeljica. Žalba protiv te presude je odbijena nakon čega je presuda postala pravomoćna.²⁶

Do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije, po mišljenju Suda, došlo je zbog više razloga. Prvo, drugostupanjski sud ukidajući drugu presudu prvostupanjskog suda, u tijeku izvršenja te presude, zapravo je ukinuo i čitav sudski postupak koji je završio odlukom koja je bila pravno obvezujuća. Drugo, pokretanje nadzorne revizije od strane predsjednika drugostupanjskog

²⁵ *Ryabykh protiv Rusije*, br. 52854/99, 3. prosinca 2003., t. 8. – 11.

²⁶ *Ibid.*, t. 11. – 26.

suda, koji nije stranka u postupku, a u skladu s ovlasti prema ruskom zakonu, koja nije podložna nikakvom vremenskom ograničenju, otvara mogućnost neograničenog osporavanja presuda.²⁷

Poput ranije spomenutog predmeta *Brumărescu protiv Rumunjske*, Sud naglašava da se pravo na pravično suđenje tumači u svjetlu preambule Konvencije, odnosno vladavine prava. Pravna sigurnost pak pretpostavlja poštivanje instituta *res judicata*, koje naglašava da nijedna strana nema pravo tražiti ponovljeno suđenje isključivo radi ponovnog saslušanja i novog odlučivanja, za predmet u kojem postoji konačna i obvezujuća presuda. Također, Sud ističe da se pravo viših sudova na reviziju treba koristiti za ispravljanje pravosudnih pogrešaka i nepravdi, a ne za provođenje novog suđenja. Revizija se ne smije tretirati kao prikrivena žalba, a sama mogućnost postojanja dvaju različitih stajališta o predmetu nije razlog za ponovno ispitivanje. Odstupanje od pravila *res judicata* opravdano je samo kada je to nužno zbog bitnih i nesavladivih okolnosti.²⁸

Sud također ponavlja da članak 6. stavak 1., utjelovljuje „pravo na sud“, čiji je jedan aspekt pravo na pristup sudu, odnosno pravo na pokretanje postupka pred sudovima u građanskim stvarima. Međutim, to pravo bi bilo iluzorno ako bi domaći pravni sustav države ugovornice dopustio da konačna, obvezujuća sudska odluka ostane neoperativna na štetu jedne strane. Bilo bi nezamislivo da članak 6. stavak 1. detaljno opisuje procesna jamstva koja se pružaju u postupku – pravično, javno i brzo suđenje – bez zaštite provedbe sudskih odluka. Tumačenje članka 6. stavka 1. kao da se isključivo bavi pristupom sudu i vođenjem postupka dovelo bi do situacija nespojivih s načelom vladavine prava koje su države ugovornice preuzele prilikom ratifikacije Konvencije. Pravo stranke na sud bilo bi jednako iluzorno ako bi pravni sustav države ugovornice dopuštao da se pravomoćna i obvezujuća sudska odluka ukine od strane višeg suda na temelju zahtjeva državnog službenika.²⁹

Pouka koju treba izvući iz ovog predmeta najprije se odnosi na dužnost viših sudova da pravo na pokretanje revizije u sudskim postupcima koriste samo za ispravljanje procesnih pogrešaka, a ne za novo suđenje. Bitno opažanje je i da pravo svakoga da sud pravično ispita njegov slučaj ne bi bilo praktično pravo kad bi odluku tog suda neki drugi sud mogao preispitivati beskonačan broj puta. Kada pravo na pravično suđenje ne bi podrazumijevalo i pravilo *res judicata*, za stranke u parnici postojala bi i nakon donošenja presude (ma koliko god suđenje bilo pravično)

²⁷ *Ibid.*, t. 53., 54.

²⁸ *Ibid.*, t. 51., 52.

²⁹ *Ibid.*, t. 55. – 58.

neizvjesnost u postojanju ili nepostojanju njihovih prava jer bi ona uvijek mogla biti ponovno ispitana. Upravo iz tih razloga nužno je da države članice, osiguravajući pošteno suđenje svim svojim građanima, paze na primjenu instituta *res judicata*. Posljednje i najvažnije, Sud je u ovom predmetu spomenuo i mogućnost odstupanja od pravila *res judicata*, koje će biti opravdano samo ako je to nužno zbog bitnih i nesavladivih okolnosti. S obzirom na to da je u ovom predmetu došlo do povrede članka 6. stavka 1. odstupanje nije bilo opravdano, a na Sudu je, da u nadolazećim predmetima, svojom praksom utvrdi kakve bi te okolnosti mogle biti.

3.4. Tregubenko protiv Ukrajine

Sljedeći predmet koji se izlaže u razmatranju prakse Suda u svezi s institutom *res judicata* je *Tregubenko protiv Ukrajine*. Podnositelj zahtjeva, gospodin Tregubenko obratio se Sudu s tvrdnjom da je Ukrajina povrijedila njegova prava zajamčena Konvencijom, konkretno pravo na pošteno suđenje propisano člankom 6. stavkom 1.

Od 1988. godine podnositelj zahtjeva vodio je posao u gradu Jalti, Ukrajina, zadržavajući dio svoje zarade u gotovini. Prema Predsjedničkom dekretu iz 1999. godine, novčanice od 50 i 100 sovjetskih rubalja izdanih 1961. prestale su vrijediti i morale su biti zamijenjene za novčanice iste denominacije iz 1991. Drugim dekretom specificirana je procedura zamjene koja je predviđala posebne komisije za zamjenu, koje se trebaju oformiti unutar izvršnih odbora gradskih ili okružnih vijeća, a bile bi ovlaštene odobriti odnosno odbiti zamjenu novčanica, ovisno o dokazima o zakonitosti prihoda. Podnositelj je položio iznos od 230.000 sovjetskih rubalja u novčanicama od 50 i 100 na račun u Jaltskoj podružnici Državne banke SSSR-a te se obratio komisiji za zamjenu tog iznosa. Komisija je odbila zamjenu cijelog iznosa zbog navodnog nedostatka dokaza o zakonitosti izvora prihoda i ograničila zamjenu na 2.462 rublja, a preostali iznos od 227.538 rubalja nije bio nadoknađen. Pred višom komisijom za zamjenu, podnositelj je pokušao osporiti tu odluku, ali je njegov zahtjev odbijen pa je time prvobitna odluka postala konačna. U isto vrijeme Državna sigurnosna služba provjeravala je zakonitost poslovanja podnositelja i nije pronašla nepravilnosti.³⁰

Podnositelj se potom obratio sudu koji je odbacio tužbu zbog nedostatka nadležnosti. U povodu žalbe, drugostupanjski sud je ukinuo presudu prvostupanjskog i vratio predmet na ponovno

³⁰ *Tregubenko protiv Ukrajine*, br. 61333/00, 3. ožujak 2005., t. 8. – 13.

suđenje. U ponovljenom suđenju sud je presudio u korist podnositelja i naložio izvršnom odboru gradskog vijeća da zamijeni sav novac koji je podnositelj položio. Iako je tu presudu potvrdio drugostupanjski sud, obje presude na kraju su ukinute od strane prezidija drugostupanjskog suda. Na trećem stupnju, građanski odjel Vrhovnog suda ukinuo je posljednju presudu i potvrdio presude u korist podnositelja, a ta presuda postala je konačna.³¹

S obzirom na to da presuda nije u potpunosti izvršena nekoliko godina, podnositelj je u više navrata podnosio zahtjeve za prilagodbu dosuđenog iznosa prema stopi inflacije, a prvostupanjski sud odobrio je te zahtjeve zbog dugotrajnog neizvršavanja presuda. U relevantno vrijeme Zakon o parničnom postupku podvrgavao je konačne i obvezujuće presude mogućem nadzornom preispitivanju. Točnije, presuda koju je donio Vrhovni sud mogla se osporiti preko nadzornog postupka, na inicijativu predsjednika Vrhovnog suda, glavnog državnog tužitelja i njegovih zamjenika, a razmatra ju plenum Vrhovnog suda čija presuda više nije podložna daljnjem preispitivanju. Iz tog razloga, u predmet se uključuje gradonačelnik Jalte koji je pismom zatražio od zamjenika glavnog tužitelja da intervenira podnošenjem zahtjeva za nadzor protiv presude Vrhovnog suda, što je na kraju i učinjeno. Plenum Vrhovnog suda prihvatio je žalbu, ukinuo prethodne presude i potvrdio prvobitnu presudu suda kojom se odbacuje zahtjev podnositelja zbog nedostatka nadležnosti naglašavajući da je zamjena novčanica bila regulirana Vladinom uredbom koja nije predviđala sudsku kontrolu komisija za zamjenu.³²

Pri odlučivanju o povredi prava na pošteno suđenje Sud je primijetio da je u relevantno vrijeme zamjenik predsjednika Vrhovnog suda imao ovlast podnijeti zahtjev za nadzor nad konačnom presudom, a s obzirom na to da korištenje te ovlasti nije bilo podložno nikakvu vremenskom ograničenju, presude su mogle biti osporavane neograničeno. Također, prihvaćanjem zahtjeva podnesenog prema toj ovlasti Vrhovni sud ukinuo je čitav sudski proces koji je već završio konačnom i obvezujućom sudskom odlukom koja je, štoviše, bila djelomično izvršena. S druge strane, Vlada je isticala nespojivost s predmetom *Brumărescu protiv Rumunjske* oslanjajući se na činjenicu da je zahtjev za nadzor, u ovom slučaju, podnio sudac, odnosno predsjednik suda, a ne tužitelj, član izvršne vlasti. U tom pogledu Sud je primijetio da je i ranije razmatrao slučajeve koji su uključivali nadzor pokrenut od strane sudaca, poput prethodno spomenutog predmeta *Ryabykh protiv Rusije*. Dakle, to pitanje treba promatrati kao pitanje pravne sigurnosti, a ne samo kao miješanje izvršne vlasti. Zbog svega navedenog, Sud je zaključio da

³¹ *Ibid.*, t. 14. – 20.

³² *Ibid.*, t. 21. – 28.

je plenum Vrhovnog suda, korištenjem postupka nadzornog pregleda za ukidanje presude, prekršio načelo pravne sigurnosti i podnositeljevo „pravo na sud“ prema članku 6. stavku 1. Konvencije.³³

Ističući najznačajnije iz ovog predmeta, Sud je istaknuo važnost poštivanja pravila *res judicata* u već spomenutom kontekstu pravne sigurnosti. Naime, povredom tog pravila (a time i povredom konvencijskih prava) Sud će smatrati svaku ovlast koja omogućava neograničeno preispitivanje pravomoćnih, konačnih i izvršenih presuda, i to bez obzira na to ima li takvu ovlast sudac, tužitelj ili koji drugi državni službenik. Srž problema ne leži u tome tko ima takvu ovlast, već da upotrebom takve mogućnosti, pravomoćna i sudska presuda gubi upravo one garancije koje joj je pružilo svojstvo pravomoćnosti.

3.5. Bezrukovy protiv Rusije

Institut *res judicata* uvelike je povezan i s rokom za podnošenje redovnog pravnog lijeka, što je Sud razmatrao u predmetu *Bezrukovy protiv Rusije*, stoga je nužno osvrnuti se i na tu presudu.

Podnositeljice, ruske državljanke, majka i kći, tvrdile su da konačna i izvršna domaća presuda u njihovu korist nije izvršena pravovremeno te da je rok za podnošenje žalbe protiv te presude produljen, čime je omogućeno njezino naknadno ukidanje, a posljedica je, prema njima, povreda članka 6. stavka 1. Konvencije.³⁴

Pozadina slučaja temelji se na novčanim depozitima koje su podnositeljice položile u jednoj ruskoj banci. Nedugo nakon, s obzirom na financijsku krizu u Rusiji i brzu devalvaciju valute, zatražile su od banke povrat kapitala s kamatama, ali banka je odbila taj zahtjev.³⁵

Prvostupanjski sud prihvatio je tužbu podnositeljica protiv banke i dodijelio im naknadu. Radi naplate navedene naknade započeo je ovršni postupak, ali je banka u međuvremenu postala insolventna. Ovršni postupci su prekinuti, a presuda je ostala neizvršena. Uključila se i Središnja banka Rusije koja je proglasila moratorij na izvršenje svih potraživanja vjerovnika

³³ *Ibid.*, t. 34. – 38.

³⁴ *Bezrukovy protiv Rusije*, br. 34616/02, 10. kolovoza 2012., t. 1. – 3.

³⁵ *Ibid.*, t. 7.

protiv predmetne banke, a upravljanje bankom privremeno je preuzela posebno osnovana agencija.³⁶

Nakon dvije godine, podnositeljice su tužile Središnju banku i spomenutu agenciju na temelju toga da je banka ostala pod učinkovitom kontrolom agencije. Tuženici nisu bili prisutni na ročištu, ali je agencija podnijela pisana zapažanja. U tom postupku sud je proglasio agenciju odgovornom za obveze banke, uključujući i dug prema podnositeljicama te im dosudio naknadu. Drugostupanjski sud prihvatio je žalbu agencije, ukinuo prvostupanjsku presudu i vratio predmet na ponovno razmatranje. Prvostupanjski sud je ponovno presudio u korist podnositeljica, slično kao i u prvobitnoj presudi te u uputi o pravnom lijeku naveo rok od deset dana za podnošenje žalbe. Agencija je podnijela žalbu, a Središnja banka se priključila žalbenom postupku. Ipak, dva mjeseca nakon presude, agencija je zatvorena. U povodu žalbe drugostupanjski sud je zaključio da je agencija zatvorena i prekinuo žalbeni postupak, a time je i presuda prvostupanjskog suda postala obvezujuća i izvršna.³⁷

Iako je prvostupanjski sud izdao izvršni nalog za presudu, Središnja banka je četiri mjeseca kasnije, podnijela žalbu i zahtjev drugostupanjskom sudu za produljenje roka od deset dana za podnošenje žalbe. Drugostupanjski sud produljuje rok i zaključuje da je Središnjoj banci bilo uskraćeno zakonsko pravo na žalbu. Kasnije, drugostupanjski sud odlučujući o meritumu, zaključuje da je prvobitna presuda temeljena na pogrešnoj primjeni relevantnih pravnih odredbi i ukida tu presudu u korist podnositeljica te prekida postupak.³⁸

S obzirom na to da ruski procesni zakoni propisuju da se konačna presuda može preispitati na temelju toga što je Europski sud za ljudska prava utvrdio povredu Konvencije, a u međuvremenu je Sud donio presudu *Kravchenko protiv Rusije* kojom utvrđuje povredu članka 6. stavka 1., podnositeljice su podnijele zahtjev za reviziju. Naime, spomenutom presudom utvrđena je povreda prava na pošteno suđenje zato što je drugostupanjski sud ukinuo obvezujuću i izvršnu presudu u korist podnositelja preko nadzornog pregleda. Međutim, njihov zahtjev je odbijen.³⁹

Nakon ponavljanja općih načela vladavine prava, pravne sigurnosti i pravila *res judicata*, kao zabrane dovođenja u pitanje konačne odluke sudova, Sud je naglasio da nema sumnje da je

³⁶ *Ibid.*, t. 7. – 9.

³⁷ *Ibid.*, t. 9. – 14.

³⁸ *Ibid.*, t. 14. – 18.

³⁹ *Ibid.*, t. 19. – 20.

izvanredno produljenje roka za žalbu u ovom slučaju stvorilo pravnu nesigurnost u smislu presude prvostupanjskog suda koja je postala izvršna. Stoga je Sud odlučio ispitati navodno opravdanje produljenja roka za žalbu kako bi utvrdio da je to odstupanje od načela pravne sigurnosti bilo opravdano. Iako produljenje roka za žalbu ostaje prvenstveno u diskreciji domaćih sudova, prema mišljenju Suda, oni bi trebali provjeriti opravdanost razloga za takvo produljenje s obzirom na institut *res judicata*, posebno kada domaće zakonodavstvo ne ograničava diskreciju sudova ni u pogledu duljine ni u pogledu osnova za obnavljanje rokova. Nadalje, Sud podsjeća da odstupanje od načela pravne sigurnosti je opravdano samo kada je ono nužno zbog okolnosti od suštinskog i uvjerljivog značaja.⁴⁰

Primjenjujući sve navedene standarde na konkretni slučaj, Sud naglašava da je presuda prvostupanjskog suda u korist podnositelja, postala pravomoćna nakon odluke drugostupanjskog suda da obustavi žalbeni postupak. Međutim, naknadno je viši sud odobrio zahtjev Središnje banke za produljenje zakonskog roka za žalbu i ukinuo presudu. Također, Središnja banka je prethodno „pristupila“ žalbi agencije, iako je predstavnik Središnje banke bio prisutan na žalbenoj raspravi, ali tada nije iznio bilo kakav prigovor protiv odluke drugostupanjskog suda da obustavi žalbeni postupak zbog zatvaranja agencije. Tek četiri mjeseca kasnije, Središnja banka se vratila na isti sud i osporila pravomoćnu presudu u korist podnositelja. Sud ne nalazi objašnjenje za takvo ponašanje, posebno s obzirom na to da je Središnja banka stalno sudjelovala u postupku kao sutuženik.⁴¹

Nadalje, Sud napominje da je drugostupanjski sud odobrio zahtjev za produljenje roka pozivajući se na početnu namjeru Središnje banke da se „pridruži“ žalbi koju je podnijela agencija te na neuspjeh podnošenja vlastite žalbe unutar zakonskog roka. Također, Vlada je tvrdila da odluka drugostupanjskog suda o obustavi žalbenog postupka nikada nije trebala dovesti do potvrde prvostupanjske presude u korist podnositelja jer je tužena agencija bila zatvorena u vrijeme žalbene rasprave. Međutim, čak i pod pretpostavkom da je presuda višeg suda sadržavala pogrešku, Sud ne smatra u navedenim objašnjenjima okolnosti suštinskog i uvjerljivog karaktera koje bi opravdale produljenje roka za žalbu i naknadno ukidanje pravomoćne presude u korist podnositelja. Prvo, Sud ne smatra da su proceduralni razlozi na koje se poziva drugostupanjski sud i Vlada bili temeljne prirode. Smatra nepravednim da su moguće proceduralne pogreške Središnje banke ili samog drugostupanjskog suda ispravljene isključivo na štetu podnositelja dugo nakon što je presuda u njihovu korist postala pravomoćna.

⁴⁰ *Ibid.*, t. 32. – 36.

⁴¹ *Ibid.*, t. 37. – 38.

Drugo, sama činjenica da je iznos koji je sud dosudio podnositeljicama dospio za plaćanje od strane agencije, koja je kasnije zatvorena, ne oslobađa nužno državu njezine odgovornosti za izvršenje te presude, a s obzirom na status te agencije koja je osnovana od strane države i ulogu sutuženika koju je imala Središnja banka. Podnositelji su dosljedno usmjeravali svoju tužbu protiv oboje, agencije i Središnje banke s obzirom na uključenost Središnje banke u spor i status sutuženika. U isto vrijeme, domaći sudovi nikada nisu razjasnili odgovornost Središnje banke, bilo izravnu ili neizravnu, u vezi s tužbama podnositelja.⁴²

U navedenom kontekstu, Sud smatra da su podnositelji mogli opravdano računati na pravomoćnu presudu u svoju korist te da će naknada prema presudi biti podmirena čak i nakon zatvaranja agencije. Zatvaranje državnog tijela ne oslobađa, u načelu, državu obveze plaćanja potraživanja prema obvezujućoj i izvršnoj presudi. Stoga Sud ne može prihvatiti argument da samo zatvaranje agencije predstavlja okolnost koja opravdava odstupanje od načela pravne sigurnosti. U svezi s argumentom Vlade da su postojale objektivne prepreke za plaćanje dugova banke zbog velike financijske krize, Sud ne dovodi u pitanje potrebu za sveobuhvatnim rješenjem za otplatu dugova vjerovnicima. Međutim, to ne smije spriječiti podnositelje da podnesu svoje tužbe domaćim sudovima, a vlastima, bilo je omogućeno da brane svoje stajalište u sudskim postupcima prije nego što je presuda postala pravomoćna i izvršna. Što se tiče potrebe za ispravljanjem sudskih pogrešaka i osiguravanjem jedinstvene primjene domaćeg prava, Sud smatra da se to ne smije postići pod svaku cijenu, posebno ne zanemarujući legitimno oslanjanje podnositelja na svojstvo presude *res judicata*. Vlasti moraju uspostaviti pravičnu ravnotežu između interesa podnositelja i potrebe za osiguravanjem pravilne primjene pravde.⁴³

U skladu s navedenim Sud je zaključio da je drugostupanjski sud produljenjem roka za žalbu Središnje banke protiv presude prvostupanjskog suda prekršio načelo pravne sigurnosti, a time i pravo podnositelja na pošteno suđenje prema članku 6. stavku 1. Konvencije.⁴⁴

Možemo zaključiti da se Sud u ovom predmetu osvrnuo na mogućnost povrede pravila *res judicata* neopravdanim produljenjem roka za žalbu. Osim što je naglasio da izvanredno produljivanje roka za žalbu u odnosu na presudu koja je pravomoćna i izvršna nesumnjivo stvara pravnu nesigurnost, provjerio je mogu li okolnosti ovog slučaja, opravdati tu povredu.

⁴² *Ibid.*, t. 39. – 41.

⁴³ *Ibid.*, t. 41. – 43.

⁴⁴ *Ibid.*, t. 44.

Naime, povreda pravne sigurnosti, ne može se pravdati proceduralnim pogreškama na način da se one ispravljaju na štetu one strane u čiju korist je pravomoćna presuda donesena, i to nakon dugog vremenskog perioda. Također, opravdanje ne može biti ni kasnije ukidanje državne institucije koja je odgovorna. Takve okolnosti, svojom praksom potvrđuje Sud, nisu bile niti dovoljno uvjerljive niti suštinske, da bi opravdale povredu instituta *res judicata*.

3.6. *Brletić protiv Hrvatske*

Za razumijevanje uloge instituta *res judicata* u praksi Suda ne može se izostaviti ni predmet *Brletić protiv Hrvatske*, u kojem je podnositeljica tvrdila da je Hrvatska povrijedila članak 6. stavak 1. Konvencije, odnosno uskratila pravo na pošteno suđenje.

Činjenične okolnosti predmeta odnose se na supruga podnositeljice koji je 1999. godine pokrenuo parnični postupak protiv jednoga trgovačkog društva potražujući isplatu neisplaćenih plaća i ostalih naknada koje mu je društvo navodno dugovalo. U međuvremenu, suprug podnositeljice je umro pa je ona kao njegov nasljednik nastavila sudski postupak.⁴⁵ Općinski sud udovoljio je tužbenom zahtjevu te naložio trgovačkom društvu isplatu neisplaćenih plaća za sporno razdoblje, a županijski sud je odbio žalbu i potvrdio presudu čime je ona postala pravomoćna. Trgovačko društvo na koncu je i isplatilo presuđeni dug.⁴⁶

Tri godine kasnije isto trgovačko društvo pokrenulo je parnični postupak za stjecanje bez osnove protiv podnositeljice. U tom postupku trgovačko društvo kao tužitelj, tvrdilo je da traženi iznos predstavlja dio plaće supruga podnositeljice koji je isplaćen dvaput. Naime, u spornom razdoblju trgovačko društvo isplaćivalo je umanjeni iznos plaće jer je prije isplate neto plaće oduzeo određene iznose i platio ih neposredno vjerovnicima supruga podnositeljice s ciljem udovoljenja njihovim zahtjeva prema njemu. Ta činjenica nije uzeta u obzir u prethodnom parničnom postupku, iako je navedena u izvješću računovodstvenog vještaka. S obzirom na to da je presudom općinskog suda trgovačkom društvu naloženo da isplati dio plaće supruga podnositeljice koji je trgovačko društvo već isplatilo njegovim vjerovnicima, u stvari je isti iznos plaćen dvaput. U sudskom postupku za stjecanje bez osnove općinski sud odbio je tužbu trgovačkog društva, ali je županijski sud u povodu žalbe ukinuo prvostupanjsku presudu i naložio da se predmet ponovo razmotri. Postupak je nastavljen te je općinski sud presudio u

⁴⁵ *Brletić protiv Hrvatske*, br. 42009/10, 16. siječnja 2014., t. 6.

⁴⁶ *Ibid.*, t. 7. – 11.

korist trgovačkog društva i podnositeljici naložio isplatu potraživanja. Sud je presudio da je izvješće računovodstvenog vještaka, naloženo tijekom prvog sudskog postupka za isplatu plaće, pokazalo da je sud pogrešno izračunao udio plaće supruga podnositeljice zahtjeva. Tu presudu potvrdio je i drugostupanjski sud prihvaćajući zaključak općinskog suda. Podnositeljica se potom obratila i Ustavom sudu, ali neuspješno jer je ustavna tužba proglašena nedopuštenom kao očigledno neosnovanom.⁴⁷

Sud je istaknuo primjedbu da se dva sklopa postupaka, čak i ako se prihvati da nisu istovjetni, prema mjerodavnom domaćem pravu, ipak odnose na iste stranke, iste pravne odnose i iste okolnosti. Iz tih razloga Sud je zaključio da ta dva sklopa postupaka imaju isti materijalni opseg. S druge strane, Sud je primijetio da pravomoćna presuda općinskog suda u prvom sudskom postupku za isplatu neisplaćenog dijela plaće nije ukinuta, ali je lišena bilo kakva pravna učinka na način da je drugom pravomoćnom presudom u postupku za stjecanje bez osnove odlučeno drugačije. Na taj način drugi sklop postupaka pred općinskim sudom pružio je „drugu priliku“ trgovačkom društvu za razmatranje spora koji je već bio zaključen pravomoćnom i izvršenom presudom. Prema mišljenju Suda, to je ugrozilo prava podnositeljice zahtjeva na temelju članka 6. stavka 1. Konvencije.⁴⁸

U pogledu općih načela Sud je ponovio da pravo na pošteno suđenje, tumačeno u svjetlu načela vladavine prava i pravne sigurnosti, obuhvaća zahtjev da se presuda s pravomoćnim učinkom ne bi trebala dovoditi u pitanje. Pravilo *res judicata* zahtijeva da nijedna stranka nema pravo tražiti reviziju pravomoćne i obvezujuće presude samo u svrhe odobravanja ponovnog suđenja i donošenja nove odluke u predmetu. *Res judicata* je temeljni element prava na pošteno suđenje koje jamči članak 6. stavak 1. Konvencije u građanskim pitanjima.⁴⁹

U prethodno izloženim predmetima (*Brumărescu protiv Rumunjske* i *Ryabykh protiv Rusije*) Sud je utvrdio povredu pravila *res judicata* u slučajevima kada domaće zakonodavstvo dopušta neograničeno preispitivanje sudskih odluka od strane državnih službenika, čime se pravomoćne presude beskonačno mogu mijenjati. Za razliku od toga, u predmetu *Brletić protiv Hrvatske*, Sud je naglasio da povredu instituta *res judicata* uzrokuje i vođenje novoga sudskog postupka između istih stranaka, o istom predmetu i istim okolnostima između kojih već postoji izvršena i pravomoćna sudska presuda. Dakle, bitno je da domaći sudovi, dosljedno, temeljito i praktično

⁴⁷ *Ibid.*, t. 12. – 22.

⁴⁸ *Ibid.*, t. 47. – 51.

⁴⁹ *Ibid.*, t. 37. – 39.

provjeravaju radi li se o istom pitanju o kojem se već vodio sudski postupak, pogotovo ako postoji pravomoćna presuda, i to bez obzira na to što možda na prvu, zahtjev naveden u tužbi nije isti. U suprotnom, doći će do povrede pravila *res judicata*, a time i članka 6. stavka 1. Konvencije.

3.7. Trapeznikov i drugi protiv Rusije

Za proučavanje i razumijevanje prakse Europskog suda za ljudska prava potrebno je osvrnuti se i na predmete u kojima Sud nije našao povredu Konvencije s obzirom na to da Sud u takvim predmetima ocrtava granice onoga što je dopušteno. O predmetu *Trapeznikov i drugi protiv Rusije* je 2016. godine odlučivao Sud.

Taj predmet proizlazi iz četiriju zahtjeva protiv Ruske Federacije upućene Sudu, koji su se odnosili na ukidanje domaćih konačnih i izvršnih presuda donesenih u korist podnositelja, a u postupku nadzorne revizije. Naime, podnositelji zahtjeva bili su tužitelji u građanskim postupcima. Prvi i drugi podnositelj, Trapeznikov i Bychkov bili su bivši sudionici operacije čišćenja Černobila koji su tužili odgovorne vlasti za usklađivanje njihovih socijalnih beneficija s inflacijom. Treća podnositeljica, Markov, tražila je iseljenje supruge svog pokojnog sina i unuke iz stana u kojem je živjela tvrdeći da je jedina vlasnica, a s obzirom na to da se njezin sin u njezinu korist odrekao svog udjela u pravu vlasništva nad stanom. Posljednji podnositelj, Ryabchukov, oporučno je naslijedio kuću od svoje majke, ali je kasnije saznao da je majka bila vlasnica još dva zemljišta koja je prenijela poljoprivrednom poduzeću čiji je bila član. Podnositelj je tražio povrat tih zemljišta tvrdeći da prijenos nije bilo pravilno formaliziran te zemljišta čine dio njegove ostavine.⁵⁰

U svim navedenim zahtjevima prvostupanjski sudovi presudili su u korist podnositelja zahtjeva, a presude su i potvrđene na žalbenom sudu te su postale izvršne. Naknadno, predsjednici relevantnih regionalnih sudova poništili su presude putem nadzorne revizije. U zahtjevima Trapeznikov i Bychkov predsjednici sudova su utvrdili da niži sudovi nisu uzeli u obzir specifičnu metodu izračuna indeksacije koju je Vlada utvrdila za ovu kategoriju socijalnih

⁵⁰ *Trapeznikov i drugi protiv Rusije*, br. 5623/09, 12460/09, 33656/09, 20758/10, 5. srpnja 2016., t. 5. – 8.

beneficija. U zahtjevima Markova i Ryabchikov, zaključili su da su nalazi nižih sudova u korist podnositelja zahtjeva bili temeljeni na retroaktivnoj primjeni zakona.⁵¹

Presuđujući o povredi Konvencije, Sud napominje da je nadzorni postupak u slučajevima podnositelja proveden prema odredbama Zakona o građanskom postupku koji je bio na snazi između 2008. i 2012. godine a koji je propisivao da nadzorni postupak može pokrenuti samo jedna stranka u postupku, u roku od šest mjeseci od donošenja presude. Sud nije zanemario da se posljednja presuda smatra obvezujućom i izvršnom prema domaćem procesnom pravu. Međutim, u mnogim državama ugovornicama vrhovne sudske instance razmatraju žalbe na pravna pitanja i nakon što su presude nižih sudova postale obvezujuće i izvršne. To, samo po sebi, ne predstavlja problem u smislu načela pravne sigurnosti, pod uvjetom da su ispunjeni određeni kriteriji, a između ostalog, to je i postojanje relativno kratkog roka.⁵²

Nadalje, Sud primjećuje da su u svim četirima predmetima nadzorne zahtjeve podnijele stranke u postupku (tužene vlasti u slučajevima Trapeznikov i Bychkov i drugi te pojedinci u slučajevima Ryabchikov i Markova), a ne treća strana kao državni službenik, i to nakon što su iskoristili žalbu pred sudom drugog stupnja. Domaće presude donesene u korist podnositelja zahtjeva ukinute su na zahtjev stranaka koje su podnijele zahtjeve unutar propisanih rokova. Nadzorni postupci u ovim slučajevima nisu trajali neograničeno i nisu bili obilježeni niti jednim nedostatkom koji je Sud prethodno identificirao u svojoj praksi. Stoga, po mišljenju Suda, nadzorni postupci u ovakvim okolnostima nisu bili nespojivi s načelom pravne sigurnosti.⁵³

U tom kontekstu na pritužbe podnositelja zahtjeva da ukidanje domaćih presuda u njihovu korist nije bilo opravdano okolnostima bitnog i uvjerljivog karaktera, Sud je mišljenja da je ukidanje konačnih domaćih presuda u korist podnositelja zahtjeva bilo opravdano, u slučajevima Trapeznikov i Bychkov, potrebom osiguravanja ujednačene primjene domaće sudske prakse u vezi sa zakonodavstvom koje regulira prava određene socijalne kategorije za socijalne beneficije. U slučajevima Ryabchikov i Makrov ukidanje konačnih domaćih presuda u korist podnositelja bilo je opravdano jer je retroaktivna primjena domaćeg zakona rezultirala time da su tuženici lišeni svojih imovinskih prava.⁵⁴

⁵¹ *Ibid.*, t. 9.

⁵² *Ibid.*, t. 29. – 35.

⁵³ *Ibid.*, t. 36. – 37.

⁵⁴ *Ibid.*, t. 38.

Slijedom svega navedenog, Sud nije našao kršenje načela pravne sigurnosti zbog primjene nadzornog postupka stoga nije došlo do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.⁵⁵

Međuzaključak koji treba naglasiti u ovom predmetu odnosi se na standard koji je Sud već istaknuo već u predmetu *Ryabykh protiv Rusije*; pravomoćna sudska odluka može biti dovedena u pitanje ako je to nužno zbog značajnih i uvjerljivih okolnosti. U konkretnom predmetu, postojale su značajne i uvjerljive okolnosti koje opravdavaju kršenje pravila *res judicata*. Dakle, neće svaki postupak naknadne provjere presuda sa svojstvom *res judicata* automatski uzrokovati pravnu nesigurnost, pa time i narušavanje načela vladavine prava. Osim što su ovom slučaju postojale opravdane okolnosti, krug ovlaštenih koji mogu pokrenuti postupak preispitivanja je ograničen samo na stranke. Također, pravomoćne presude više nisu bile podložne neograničenom preispitivanju jer je zakonski propisan razuman rok. Nakon proteka tog roka, a ako nije pokrenut postupak nadzorne provjere, stranke u postupku ipak mogu sa sigurnošću biti uvjerenе da presuda konačno utvrđuje njihova prava. Slijedom navedenog, takav procesni sustav osigurava dovoljan stupanj pravne sigurnosti.

3.8. *Vardanyan i Nanushyan protiv Armenije*

U predmetu *Vardanyan i Nanushyan protiv Armenije*, o kojem je Sud odlučio 2017. godine, podnositelji zahtjeva su obitelj (suprug, supruga i sin) koja je živjela u Erevanu u Armeniji te su tvrdili da su arbitrarnom odlukom lišeni svog zemljišta i da im je uskraćeno pravo na pošteno suđenje u sudskim postupcima.⁵⁶

Podnositelji zahtjeva obratili su se sudu tražeći poništenje sporazuma iz 1933. godine sklopljenog između djedova jednog od podnositelja i državne agencije prema kojem su kuća i zemljište preneseni u vlasništvo toj državnoj agenciji. Podnositelji su tražili priznanje svojeg prava vlasništva. Sud, u povodu tog zahtjeva, donio je presudu kojom je poništio sporazum i potvrdio pravo vlasništva podnositelja. Kako na presudu nije uložena žalba, ona je postala pravomoćna.⁵⁷

Šest mjeseci kasnije, na zahtjev zamjenika predsjednika Vrhovnog suda, presuda je ukinuta. Nedugo nakon toga, prvi podnositelj podnio je tužbu Vrhovnom sudu tražeći priznanje svojih

⁵⁵ *Ibid.*, t. 39.

⁵⁶ *Vardanyan i Nanushyan protiv Armenije*, br. 8001/07, 6. ožujka 2017., t. 1. – 4.

⁵⁷ *Ibid.*, t. 7. – 8.

nasljednih i vlasničkih prava nad kućom i zemljištem, ali je ta tužba odbačena. Predsjedništvo Vrhovnog suda je pak ukinulo tu presudu i odlučilo udovoljiti tužbi. Ovu odluku razmotrilo je i plenarno zasjedanje suda koji je u relevantno vrijeme bio najviša pravosudna instancija te ju odlučilo ostaviti na snazi. Nekoliko godina kasnije, prvi podnositelj podnio je i tužbu protiv trećih osoba koje su posjedovale dva objekta smještena na njegovu zemljištu, a prvostupanjski je sud presudio u njegovu korist te priznao objekte kao njegovo vlasništvo.⁵⁸

Okolnosti se kompliciraju kada je 2002. godine armenijska Vlada donijela Dekret kojim su odobrene zone eksproprijacije nekretnina, a obuhvaćaju podnositeljevu nekretninu. Za potrebe provedbe osnovan je i poseban organ, Agencija za provedbu građevinskih investicijskih projekata. Privatna tvrtka dobila je ovlast za pregovore s vlasnicima i, ako je potrebno, pokretanje sudskih postupaka za prisilnu eksproprijaciju. U međuvremenu, prvom podnositelju izdan je novi certifikat o vlasništvu za kuću i zemljište.⁵⁹

Prvi niz postupaka započinje tako da privatna tvrtka podnosi tužbu u ime gradonačelnika, a protiv Državnog registra nekretnina, tražeći poništenje registracije vlasništva prvog podnositelja uz objašnjenje da nikada nije ni bilo priznato ni jednim sudskim aktom. Sud prihvaća tu tužbu, ali drugostupanjski sud, na inicijativu prvog podnositelja, odbacuje tužbu kao neutemeljenu i ustanovljuje da je pravo prvog podnositelja priznato ranijom odlukom predsjedništva Vrhovnog suda i presudom prvostupanjskog suda. Protiv te presude, strana privatna tvrtka podnijela je žalbu. U povodu te žalbe održano je nekoliko ročišta na kojima je sud inzistirao na potpisivanju prijateljskog rješenja s Vladom, ali prvi je podnositelj ustrajao u odbijanju. Na kraju, sud ukida posljednju presudu i vraća slučaj na ponovno ispitivanje. Prvostupanjski sud ponovno razmatra tužbu i ipak prihvaća tužbeni zahtjev zaključivši da pravo vlasništva prvog podnositelja nije priznato. Žalba protiv te presude odbačena je.⁶⁰

Drugi niz postupaka odnosi se na izvlaštenje nekretnine. Nakon što podnositelj nije prihvatio ponudu i naknadu za izvlaštenje, a istovremeno s prvim nizom postupka, Ured gradonačelnika pokrenuo je sudski postupak tražeći deložaciju podnositelja uz isplatu naknade. Prvostupanjski sud prihvaća tu tužbu, drugostupanjski sud ju i potvrđuje, a sud na trećem stupnju proglašava žalbu prvog podnositelja neprihvatljivom zbog nedostatka osnove. Ta presuda odmah je postala izvršna te je započeo postupak rušenja sporne nekretnine, iako je prvi podnositelj pokušao

⁵⁸ *Ibid.*, t. 9. – 17.

⁵⁹ *Ibid.*, t. 18. – 22.

⁶⁰ *Ibid.*, t. 23. – 36.

prekinuti taj postupak pozivajući se na odluku Ustavnog suda kojom su Vladin Dekret i sporni članak zakona proglašeni neustavnim.⁶¹

Primjenjujući opće standarde na konkretan predmet, Sud naglašava da je pravo vlasništva prvog podnositelja čak dva puta bilo potvrđeno konačnim i izvršnim presudama, prvo, odlukom Vrhovnog suda, drugo, kasnijom presudom prvostupanjskog suda. Unatoč tome, drugostupanjski sud u drugom nizu postupaka utvrdio je da je priznanje prava vlasništva prvog podnositelja bilo nezakonito. Slijedom navedenog, prihvaćanjem tužbe gradonačelnika, domaći sudovi zapravo su proizveli neizravno preispitivanje pitanja ima li prvi podnositelj pravo vlasništva na nekretnini unatoč postojanju konačnih sudskih akata o tom pitanju. Na taj je način ukinut pravni učinak tih sudskih akata iako su formalno ostali na snazi. Odluka suda obezvrijedila je zapravo cijeli sudski proces koji je završio sudskim odlukama koje su bile „nepovratne“ i time *res judicata* i koje su, štoviše, bile izvršene. Sud također ne pronalazi okolnosti značajnog i uvjerljivog karaktera koje bi opravdavale ponovno ispitivanje pitanja koje je prethodno utvrđeno konačnim i obvezujućim sudskim odlukama. S obzirom na sve navedeno, Sud je zaključio, da su prihvaćanjem tužbe gradonačelnika armenijski sudovi povrijedili načelo pravne sigurnosti. Prema tome, došlo je do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.⁶²

Intencija izlaganja ovog predmeta u analizi je zaključak da Sud čvrsto ostaje pri tumačenju članka 6. stavka 1. Konvencije u svjetlu preambule Konvencije, odnosno u svjetlu vladavine prava i načela pravne sigurnosti. Sud potvrđuje da i u novijoj sudskoj praksi, odnosno 2017. godine kada je odlučio u ovom predmetu, institut *res judicata* jamči da se konačna i obvezujuća presuda neće preispitivati od viših sudova, osim za ispravljanje sudskih pogrešaka u procesnom smislu. Preispitivanje se, ponavlja Sud, ne smije tretirati kao prikrivena žalba. Odstupanje od tog načela opravdano je tek kada postoje značajne okolnosti za to.

3.9. Magomedov i drugi protiv Rusije

Zanimljiv predmet u kojem je sud proučavao utjecaj instituta povrata u prijašnje stanje i odobrenje zakašnjelih žalbi na pravilo *res judicata* i konvencijska prava je *Magomedov i drugi protiv Rusije*.

⁶¹ *Ibid.*, t. 37. – 54.

⁶² *Ibid.*, t. 64. – 71.

Predmet započinje s deset zahtjeva protiv Ruske Federacije koje je Sudu podnijelo trinaest ruskih državljana. Svim zahtjevima zajedničko je da su podnositelji tužili različite vlasti osporavajući nedostatnost različitih naknada i dodatnih kompenzacija na koje su imali pravo kao sudionici hitnih operacija u svezi s nuklearnom katastrofom u Černobilu. Dio podnositelja osporavao je metodu izračuna svojih beneficija koju je odredio sud, dok je ostatak tražio priznavanje prava na dodatnu naknadu.⁶³

Sud je svim podnositeljima udovoljio, a u nedostatku žalbi, presude donesene u korist podnositelja postale su pravomoćne i njihova provedba je započela. Ipak, tužene vlasti podnijele su zakašnjele žalbe zajedno sa zahtjevima za vraćanje u prijašnje stanje, a na temelju tadašnjeg zakona prema kojem se podnošenje zakašnjele žalbe i povrat u prijašnje stanje može odobriti samo u iznimnim situacijama ako sudac ocijeni da su razlozi da za nepoštivanje roka opravdani, to jest ako se radi o okolnostima koje objektivno isključuju mogućnost podnošenja žalbe u roku (primjerice teška bolest, nesposobno stanje i slično). Zahtjevi su prihvaćeni, žalbe su odobrene, a u konačnici su presude donesene u korist podnositelja ukinute. U prvih pet zahtjeva socijalne službe podnijele su zahtjev za obnovu roka, dok je u preostala dva dopuštena zahtjeva to bilo Ministarstvo financija koje je tvrdilo da sporne presude nikad nisu dostavljene zbog teške povrede dužnosti suca.⁶⁴

Sud je najprije naglasio da propisi o rokovima za podnošenje pravnih sredstava imaju za cilj osigurati poštivanje pravne sigurnosti, stoga stranke moraju očekivati da će se ta pravila primjenjivati. Ako se pak radi o ovlasti produživanja rokova za redovne pravne lijekove, sudac koji odlučuje o zahtjevu za obnovu roka, dužan je navesti razloge koji opravdavaju njegovu odluku i provjeriti jesu li razlozi zaista mogli opravdati povredu pravila *res judicata*. Sudac osobito mora imati opravdanje za takvu radnju, ako njegova ovlast nije ograničena unutarnjim zakonodavstvom niti u vremenskom smislu niti u pogledu osnova za odobrenje zahtjeva. Nadalje, Sud podsjeća da postojanje razloga koji mogu opravdati povredu pravila *res judicata*, čak i kada su ti razlozi utvrđeni, nije samo po sebi dovoljno da bi se zaključilo da nije došlo do kršenja članka 6. Konvencije. Također, treba uzeti u obzir i vrijeme koje je prošlo od trenutka kada je podnositelj zahtjeva za obnovu roka za žalbu saznao za postojanje presude donesene protiv njega i same zakašnjele žalbe. Sud podsjeća da je odlučivanje o obnovi roka za zakašnjele žalbe također povreda pravila *res judicata*. Slijedom navedenog, podnositelj zakašnjele žalbe

⁶³Magomedov i drugi protiv Rusije, br. 33636/09, 34493/09, 35940/09, 36054/09, 37441/09, 38237/09, 45415/09, 50333/09, 28480/13, 28506/13, 28. lipnja 2017., t. 6. – 7.

⁶⁴Ibid., t. 7. – 12.

mora djelovati s dovoljnom hitnošću, odnosno bez odgađanja, i to od trenutka kada je otkrio ili trebao otkriti da postoji sporna presuda.⁶⁵

Primjenjujući navedene standarde na konkretne predmete, Sud se prvo osvrnuo na prvih pet zahtjeva i primijetio da je socijalnim službama trebalo nekoliko mjeseci da podnesu žalbe i zahtjeve za povrat u prijašnje stanje, iako su bile prisutne na svim ročištima te se na prvobitne presude prvostupanjskog suda nisu žalile. Sud je kritizirao takvo postupanje, ističući da socijalne službe nisu pružile opravdanje za kašnjenje niti su bile spriječene uložiti žalbu u propisanom roku. Sud je također odbacio argumente Vlade o interesu saveznog proračuna i nedostatku drugih pravnih sredstava kao opravdanja za obnovu roka, naglašavajući da država ne smije ispravljati greške na štetu osobe kojoj se greška nije dogodila. S obzirom na sve navedeno, Sud utvrđuje da je odluka o obnovi roka i prihvaćanje zakašnjelih žalbi, predstavljala povredu načela pravne sigurnosti, a time i prava podnositelja na pošteno suđenje. Stoga, u odnosu na prvih pet zahtjeva Sudu, došlo je do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.⁶⁶

U odnosu na preostala dva dopuštena zahtjeva Sud je istaknuo da su razlozi koje je Ministarstvo financija navelo za opravdanje zahtjeva za obnovu roka i prihvaćanje zakašnjelih žalbi usko povezani s okolnostima koje su povezane s donošenjem presuda, koje su trenutno predmet istrage u kaznenom postupku. Disciplinska istraga suca pokazala je brojne nepravilnosti, uključujući sustavni nedostatak obavještanja stranaka o nekim procesnim aktima. Međutim, nije na Sudu da istražuje je li Ministarstvo financija zapravo bilo obaviješteno o spornim postupcima. Naime, Ministarstvo financija otkrilo je ili barem trebalo otkriti postojanje spornih presuda kada je počelo obavljati uplate u skladu s tim presudama. Sud smatra da, neovisno o tome je li država bila ili nije bila valjano zastupana na raspravama, trebalo je pokazati dovoljnu, ako ne i posebnu hitnost u podnošenju zahtjeva za obnovu roka, odmah nakon otkrivanja postojanja spornih presuda. Međutim, domaći sudovi nisu provjerili kada je podnositelj zahtjeva za obnovu roka i zakašnjelu žalbu saznao za postojanje sporne presude i, posljedično, je li djelovao s dovoljnom hitnošću. U skladu sa svime navedenim, Sud smatra da je odluka o obnovi roka i prihvaćanje zakašnjelih žalbi prekršila načelo pravne sigurnosti a time i pravo na pošteno suđenje podnositelja. Stoga, u odnosu i na ove zahtjeve došlo je do povrede članka 6. stavka 1. Konvencije.⁶⁷

⁶⁵ *Ibid.*, t. 87. – 89.

⁶⁶ *Ibid.*, t. 90. – 97.

⁶⁷ *Ibid.*, t. 98. – 101.

Zaključno u osvrtnu na ovaj predmet Sud je potvrdio svoje stajalište da povredu članka 6. stavka 1. Konvencije, odnosno povredu pravila *res judicata*, može uzrokovati i neopravdano produljenje roka za redovni pravni lijek te odobrenje zahtjeva za povrat u prijašnje stanje. Pri ocjeni opravdanosti potrebno je razmotriti ima li sudac opravdanje za odobravanje takva zahtjeva te je li podnositelj zahtjeva djelovao s dovoljnom hitnošću. U konkretnom slučaju, Sud izražava stajalište da okolnosti poput interesa saveznog proračuna i nedostatka drugoga pravnog sredstva ne predstavljaju značajne i uvjerljive okolnosti zbog kojih se može opravdati kršenje pravila *res judicata*.

4. RES JUDICATA U EUROPSKOJ KONVENCIJI

Uzimajući u obzir da institut *res judicata* označava konačnu i neopozivu sudsku odluku, postavlja se pitanje kako je moguće da Sud ima mogućnost raspravljati o već pravomoćnim odlukama domaćih sudova i nije li i to povreda pravila *res judicata*. Odgovor na to pitanje definiralo je i Vijeće Europe navodeći da se, iako pravna sigurnost pretpostavlja poštivanje instituta *res judicata*, pravomoćne odluke ipak mogu dovesti u pitanje kada je riječ o zaštiti ljudskih prava i temeljnih sloboda zaštićenih nacionalnim ustavom ili o pravu na podnošenje pritužbi na međunarodna sudišta protiv pravomoćnih nacionalnih odluka domaćeg suda ili ustavnog suda zbog kršenja međunarodnih pravnih obveza koje je država preuzela.⁶⁸ Prema tome, ni pravilo *res judicata* nije apsolutno, već postoje i druge temeljne vrijednosti koje je potrebno štiti, a koje mogu, u određenim ograničenim slučajevima, biti u prednosti pred konačnošću i neopozivnošću sudske odluke. U nastavku je izložen skup svih standarda koje je Sud iznio u prethodno navedenim predmetima, a odnose se institut *res judicata*.

4.1. Članak 6. stavak 1.

Članak 6. stavak 1., u svom dijelu relevantnom za ovu analizu, jamči da „*Radi utvrđivanja svojih prava i obveza građanske naravi... (...) svatko ima pravo da... (...) sud pravično, javno i u razumnom roku ispita njegov slučaj.*“

Pravo na pošteno suđenje, osim brojnih drugih jamstava, podrazumijeva i pravo na izvršenje presuda. Nadalje, pravo na izvršenje presuda čini pravo na brzu provedbu konačne i obvezujuće sudske odluke, pravo da se pravomoćna sudska odluka ne dovodi u pitanje te pravo na uzajamno priznavanje i izvršenje presuda koje su donijeli strani sudovi ili koje su donesene negdje drugdje u Europskoj uniji.⁶⁹

Drugo spomenuto pravo, da se pravomoćna sudska odluka ne dovodi u pitanje, zapravo predstavlja pravilo *res judicata*. Sud je svojom praksom izrazio standarde po kojima je ono implementirano u članak 6. stavak 1. Konvencije, na koji način ga treba tumačiti, ali i kada je

⁶⁸ Omejec, J.; *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb, 2014., str. 1092.

⁶⁹ *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima: Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, Vijeće Europe, 30. travanja 2021., str. 45. – 50.

moгуće odstupiti od navedenog pravila. Navedene standarde možemo razvrstati u nekoliko skupina, na sljedeći način.

4.1.1. Preambula Konvencije

U svim predmetima koji se na bilo koji način odnose na institut *res judicata*, Sud je isticao nužnost tumačenja članka 6. stavka 1. Konvencije u svjetlu preambule Konvencije. Uvodni tekst Konvencije, osim što spominje Opću deklaraciju o ljudskim pravima, cilj Vijeća Europe, duboku privrženost temeljnim slobodama koje su osnova pravde i mira u svijetu i istinsku političku demokraciju, naglašava da je zajednička baština država ugovornica vladavina prava.⁷⁰

Iako nije propisano što točno podrazumijeva vladavina prava u konvencijskom smislu, odgovor se može naći u Izvješću o vladavini prava Venecijanske komisije. U drugom dijelu popisa nabrojani su različiti aspekti vladavine prava, a to su: zakonitost, pravna sigurnost, prevencija zlorabe ovlasti, jednakost pred zakonom i zabrana diskriminacije te pristup pravdi.⁷¹

Nadalje, pravna sigurnost podrazumijeva nekolicinu ključnih točaka, primjerice dostupnost zakonodavstva i sudskih odluka, predvidljivost zakona, stabilnost i dosljednost zakona, poštivanje načela legitimnih očekivanja, zabrana retroaktivnog djelovanja zakona, primjena načela *nullum crimen sine lege* i *nulla poena sine lege*. Posljednja točka odnosi se na poštivanje pravila *res judicata*. Venecijanska komisija zaključila je da *res judicata* podrazumijeva nemogućnost daljnjih redovnih pravnih lijekova, jednom kada sud presudi o žalbi. Također, konačne presude se moraju poštivati, osim ako postoje uvjerljivi razlozi za njihovu reviziju. U odlučivanju je li osigurano poštivanje pravila *res judicata*, potrebno je zapitati se je li osigurano poštivanje pravila *ne bis in idem* (zabrana dvostrukog suđenja za istu stvar), mogu li se konačne sudske odluke preispitati, a ako mogu, pod kojim uvjetima.⁷²

Članak 6. stavak 1. Konvencije tumači se, dakle, u svjetlu preambule Konvencije kojom se izjavljuje da je vladavina prava dio zajedničke baštine država ugovornica, a jedna od osnovnih značajki vladavine prava je i načelo pravne sigurnosti, koje zahtijeva da se tamo gdje su sudovi konačno odlučili o nekom pitanju njihova odluka ne smije dovoditi u pitanje.

⁷⁰ EKLJP, t. II.

⁷¹ *Report on the Rule of Law*, Venice Commission, 2011. str. 25. – 28.

⁷² *Ibid.*

4.1.2. Preispitivanje bez vremenskog ograničenja

U brojnim predmetima Sud se bavio povredom konvencijskih prava tako da su nacionalni pravosudni sustavi imali mogućnost preispitivati pravomoćne presude. Najčešće povrede Konvencije na taj način Sud je utvrdio protiv Rusije i Ukrajine. Ta činjenica uputila je Sud da su za određene pravosudne sustave, u ovom slučaju države bivšeg SSSR-a, karakteristične pravomoćne presude koje je, prema tamošnjim zakonima, moguće neograničeno preispitivati. U svojim izlaganjima Sud se fokusirao na dva pitanja. Prvo, koje je vremensko ograničenje preispitivanja? Ako ne postoji vremensko ograničenje, pravomoćne sudske presude zapravo nikada ne stječu svojstvo *res judicata*. Dakle, povrijeđeno je to temeljno pravilo, a time i pravo na pošteno suđenje zajamčeno Konvencijom. Ipak, ako postoji razumno vremensko ograničenje za ovlast preispitivanja pravomoćnih sudskih presuda, ne dolazi nužno do povrede. Primjerice, Sud je smatrao da vremenski rok od šest mjeseci za pokretanje postupka preispitivanja ne predstavlja povredu pravila *res judicata*. Drugo, koje tijelo ima ovlast za pokretanja takvih postupaka te nastavno, čini li razliku ako samo sudovi imaju ovlast za pokretanje postupaka preispitivanja? U tom pitanju Sud je zaključio da dovođenje u pitanje pravomoćnih sudskih odluka nije prihvatljivo bez obzira na to ima li tu ovlast sudac ili član izvršne vlasti.⁷³

4.1.3. Dopuštenost preispitivanja

Zabrana preispitivanja pravomoćne sudske presude ipak nije u potpunosti apsolutna. Općenito rečeno, Sud dopušta odstupanje od pravila *res judicata* ako je to nužno zbog značajnih i uvjerljivih okolnosti. Takva okolnost može biti sudska pogreška, ispravljanje temeljnog nedostatka presude ili pogrešne primjene prava, ali i, primjerice, potreba osiguravanja ujednačene primjene domaće sudske prakse u pitanju socijalnih beneficija te sprječavanje retroaktivne primjene domaćeg zakona koja rezultira lišenjem imovinskih prava. S druge strane, ostvarivanje ponovnog suđenja, provođenje novog ispitivanja, postojanje dvaju različitih sudskih mišljenja o predmetu te korištenje preispitivanja kao prekrivene žalbe okolnosti su koje nikako ne opravdavaju kršenje zabrane preispitivanja pravomoćne sudske presude.⁷⁴

U svakom slučaju Sud opravdane okolnosti određuje s obzirom na konkretan predmet, ali je jasno izražen stav da odstupanje od instituta *res judicata* ne smije biti dopušteno ako to nije nužno i ako nema dovoljno opravdanih okolnosti. Odstupanje, dakle, nije pravilo, već iznimka.

⁷³ *Op. cit.*, u bilj. 69, str. 48., t. 215. – 216.

⁷⁴ *Ibid.*, str. 49., t. 217. – 218.

Iako općenitim tumačenjem opravdanih okolnosti Sud razmatra širok spektar mogućih okolnosti koje mogu utjecati na primjenu instituta *res judicata*, ne može se ne primijetiti kako Sud nije definirao konkretne smjernice koje će pomoći pri određivanju nužnosti i značajnosti okolnosti koje opravdavaju odstupanje. Drugim riječima, odstupanja ovise o okolnostima pojedinog slučaja te ne postoji strogo definirana „formula“ za određivanje opravdanosti. Taj nedostatak zato otežava predviđanje ishoda u sličnim slučajevima jer je procjena podložna različitim interpretacijama. Ako se iznimke od primjene pravila *res judicata* primjenjuju preširoko, odnosno ako se uzme da je svaka okolnost značajna i nužna za odstupanje, otvara se mogućnost zloupotrebljavanja za ponovno preispitivanje postupaka koji su već pravomoćno riješeni. Naravno, posljedica toga bilo bi značajna pravna nesigurnost.

4.1.4. Izvanredni pravni lijekovi i novootkrivene činjenice

Preispitivanje pravomoćne i obvezujuće presude preko izvanrednog pravnog lijeka ili u svjetlu novootkrivenih činjenica odnosi se na ukidanje presude od strane tijela koje provodi nadzor nad pravomoćnim presudama u slučaju novih ili novootkrivenih okolnosti. U stvarnosti taj postupak može predstavljati prikrivenu žalbu, odnosno priliku da tijelo javne vlasti osigura preispitivanje nekog predmeta pozivajući se na postojeću i poznatu činjenicu koju je prethodno propustilo iznijeti.⁷⁵

Ako je postupak izvanrednog pravnog lijeka tekao na opisani način, Sud će to okarakterizirati kao povredu pravila *res judicata*. Takav stav u skladu je s prijašnjim tumačenjima članka 6. stavka 1. Naime, Sud je nekoliko puta isticao da se takvi postupci ne smiju koristiti kao prikrivena žalba, a ako se domaći sud poziva na činjenicu koja je bila poznata i prije u postupku, postupak izvanrednog pravnog lijeka imat će istu funkciju kao i redovni pravni lijek.

Valja spomenuti da je Sud u spomenutom kontekstu naglasio kako rizik od bilo kakve pogreške koju počini tijelo javne vlasti u nekom sudskom ili drugom postupku mora snositi država, a osobito kada u pitanje nije doveden neki drugi privatni interes. Također, greške se nikako ne smiju ispravljati na teret pojedinaca. Potreba za ispravljanjem pravosudnih pogrešaka u načelu se uzima u obzir kao legitimna okolnost za narušavanje instituta *res judicata*. Ipak, ispravljanje nikako ne smije biti proizvoljno, a u svakom slučaju, država mora, u mjeri u kojoj je to moguće,

⁷⁵ *Ibid.*, str. 49., t. 219.

ustaviti pravičnu ravnotežu između interesa pojedinaca i potrebe da se osigura pravilno djelovanje pravosudnog sustava.⁷⁶

4.1.5. Produljenje roka za korištenje redovnog pravnog lijeka

Situacija u kojoj domaći sudovi prihvaćaju zahtjev stranke, u čiju korist ne ide prvobitna presuda, da podnese žalbu izvan propisanog roka, također može predstavljati kršenje instituta *res judicata*. Na taj način, presuda koja je stekla svojstvo *res judicata*, odnosno pravomoćna, konačna i obvezujuća presuda, prestaje to biti iako se ne ukida odmah.⁷⁷ Samim dopuštanjem zakašnjele žalbe drugostupanjski sud preispituje presudu koja je trebala biti pravomoćna, a presudi se „briše“ svojstvo *res judicata*, koje je, po svojoj prirodi, trebalo biti konačno.

Ipak, takvo postupanje može se opravdati ako je to nužno zbog uvjerljivih i značajnih okolnosti. Navedeno i dokazuje činjenica da u brojnim pravosudnim sustavima postoje instituti koji omogućavaju produljenje roka za redovni pravni lijek, a ne predstavljaju kršenje instituta *res judicata*. Primjera radi, u hrvatskom procesnom pravu, institut povrata u prijašnje stanje, označava ovlast suda da na prijedlog stranke dopusti naknadno obavljanje neke radnje ako ocijeni da postoje opravdani razlozi za njezino propuštanje.⁷⁸

⁷⁶ *Ibid.*, str. 49., t. 220.

⁷⁷ *Ibid.*, str. 49. t. 219.

⁷⁸ ZPP, čl. 117. st. 1.

5. ZAKLJUČAK

Vladavina prava podrazumijeva i pravnu sigurnost, a sastavni dio pravne sigurnosti je i institut *res judicata*. On sprječava beskonačna preispitivanja pravomoćnih presuda, što je ključno za osiguranje sigurnosti građana u pravni poredak. Sud, u svojim presudama, dosljedno ističe važnost poštivanja pravomoćnih sudskih presuda kao temeljnog elementa koji pridonosi zaštiti ljudskih prava. Konkretno, Sud naglašava da svaka država ugovornica nužno mora osigurati zakonodavni okvir koji sprječava proizvoljno preispitivanje pravomoćnih presuda.

Primjena pravila *res judicata*, odnosno zabrana suđenja u stvari u kojoj je već presuđeno, doprinosi dosljednom tumačenju članka 6. stavka 1. Konvencije koji jamči pravo na pošteno suđenje. Sva jamstva koje pruža ovaj članak, poput suđenja od strane neovisnog i nepristranog suda, pravično, javno i u razumnom roku, ne bi imala smisla kada takva odluka ne bi bila konačna i neopoziva. Dakle, Sud prožimajući institut *res judicata* kroz članak 6. stavak 1., ne samo da štiti pravo na pošteno suđenje, već i naglašava važnost dužnosti država članica da osiguraju da jednom donesene odluke budu poštovane, ali i provedene.

U predmetu *Brumărescu protiv Rumunjske*, Sud je po prvi puta naglasio važnost tumačenja članka 6. stavka 1. Konvencije u svjetlu vladavine prava i pravne sigurnosti, a u predmetu *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine* potvrdio taj standard, naglašavajući da će svaki zakonodavni okvir koji omogućava ponovljeno ukidanje konačnih presuda putem sustava prigovora biti nespojiv s pravnom sigurnošću. Presudom *Ryabykh protiv Rusije* Sud je utvrdio mogućnost odstupanja od pravila *res judicata*, ali samo ako je to nužno zbog bitnih i nesavladivih okolnosti. U predmetu *Tregubenko protiv Ukrajine* pojašnjen je standard prema kojem povreda Konvencije predstavlja ovlast za neograničeno preispitivanje pravomoćnih presuda bez obzira na to pripada li ovlast sudu ili državnim službenicima. Da neopravdano produljenje rokova za podnošenje redovnih pravnih lijekova može uzrokovati povredu instituta *res judicata*, Sud je utvrdio u predmetu *Bezrukovy protiv Rusije*. Isto tako, i vođenje dva sudska postupka koji se odnose na iste stranke, a po svojoj biti odnose se na isti predmet, bez obzira na to što zahtjev u tužbi nije isti, može stvoriti pravnu nesigurnost, a takav stav izražen je u presudi *Brletić protiv Hrvatske*. Predmetom *Trapeznikov i drugi protiv Rusije* dokazano je da proaktivno mijenjanje zakonodavstva prema uputama Suda može doprinijeti rješavanju nerazriješenih društveno-političkih prilika koje su uzrokovale prijašnje povrede. Promjenom zakonskih odredbi omogućeno je vremenski ograničeno preispitivanje pravomoćnih presuda, što prema mišljenju Suda, osigurava dovoljan stupanj pravne sigurnosti. Da članak 6. stavak 1.

Konvencije treba tumačiti u svjetlu preambule Konvencije u skladu s vladavinom prava Sud stalno ponavlja. Tako i u novijoj sudskoj praksi, predmetu *Vardanyan i Nanuchyan protiv Armenije*. Konačno, presudom *Magomedov i drugi protiv Rusije*, Sud se još jednom osvrnuo na institut povrata u prijašnje stanje i odobrenja zakašnjele žalbe uzimajući kao relevantno pitanje hitnost djelovanja podnositelja takvih zahtjeva te opravdanosti samog zahtjeva.

Možemo zaključiti da Sud teži uspostaviti ravnoteže između zaštite temeljnih ljudskih prava, poštivanja instituta *res judicata* i opravdanosti okolnosti koje utječu na odstupanje. Priznajući važnost pravnoj sigurnosti, Sud istovremeno osigurava da ovaj institut ne bude prepreka u praktičnom ostvarivanju prava na pošteno suđenje. Ta ravnoteža omogućava Sudu da učinkovito djeluje kao čuvar konvencijskih prava, istovremeno održavajući integritet i dosljednost pravosudnog sustava.

6. LITERATURA

1. Marković, S.; Mijoč, M., *Res judicata kao zaštita pravne sigurnosti – Uz praksu redovnih sudova, Ustavnog suda i Europskog suda za ljudska prava*, Hrvatska pravna revija, br. 12, prosinac 2014., str. 55. – 65.
2. Omejec, J., *Konvencija za zaštitu ljudskih prava i temeljnih sloboda u praksi Europskog suda za ljudska prava*, Drugo dopunjeno izdanje, Novi informator, Zagreb, 2014.
3. Pezo, V.; *Pravni leksikon*, Leksikografski zavod Miroslav Krleža, Zagreb, 2007.
4. *Report on the Rule of Law*, Venice Commission, 2011. str. 25. – 28.
5. Triva, S.; Dika, M., *Građansko parnično procesno pravo*, 7. izdanje, Narodne novine, Zagreb, 2004.
6. *Vodič kroz članak 6. Europske konvencije o ljudskim pravima: Pravo na pošteno suđenje (građanski aspekt)*, Vijeće Europe, 30. travanja 2021., str. 45. – 50.

6.1. Zakonski akti

1. Zakon o parničnom postupku, Narodne novine, br. 53/91, 91/92, 58/93, 112/99, 88/01, 117/03, 88/05, 02/07, 84/08, 96/08, 123/08, 57/11, 148/11, 25/13, 89/14, 70/19, 80/22, 114/22, 155/23
2. Zakon o upravnim sporovima, Narodne novine, br. 36/24

6.2. Presude

1. *Bezrukovy protiv Rusije*, br. 34616/02, 10. kolovoza 2012.
2. *Brletić protiv Hrvatske*, br. 42009/10, 16. siječnja 2014.
3. *Brumărescu protiv Rumunjske*, br. 28342/95, 28. listopada 1999.
4. *Magomedov i drugi protiv Rusije*, br. 33636/09, 34493/09, 35940/09, 36054/09, 37441/09, 38237/09, 45415/09, 50333/09, 28480/13, 28506/13, 28. lipnja 2017.
5. *Ryabykh protiv Rusije*, br. 52854/99, 3. prosinca 2003.
6. *Sovtransavto Holding protiv Ukrajine*, br. 48553/99, 6. studenog 2002.
7. *Trapeznikov i drugi protiv Rusije*, br. 5623/09, 12460/09, 33656/09, 20758/10, 5. srpnja 2016.
8. *Tregubenko protiv Ukrajine*, br. 61333/00, 3. ožujak 2005.
9. *Vardanyan i Nanushyan protiv Armenije*, br. 8001/07, 6. ožujka 2017.